

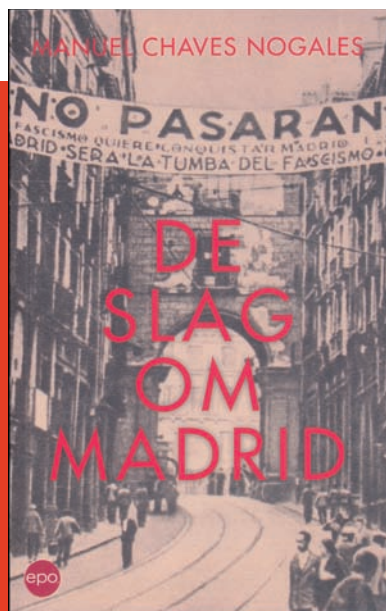
BOEKEN

Manuel Chaves Nogales,
De slag om Madrid

Sven Tuytens &
Rudi Van Doorslaer,
*Israël Piet Akkerman, van
Antwerpse vakbondsleider
tot Spanjestrijder*

Deze twee juweeltjes van boeken vallen voor een deel samen en zijn zelfs complementair. *De slag om Madrid* is neergepend in 1936. De auteur maakte de strijd om de Spaanse hoofdstad toen vanaf de eerste rij mee. De Nederlandstalige versie is twee jaar geleden uitgekomen. Ook de Belgische Spanjestrijder Piet Akkerman raakte betrokken bij die fameuze slag. De in 2016 uitgegeven hommage aan deze verzetsstrijder is niet alleen een inspiratiebron voor vele generaties syndicalisten in dit land. Ze bewijst ook dat, zelfs tachtig jaar later, de Spaanse burgeroorlog nog steeds een zeer gevoelig onderwerp is.

Het gebeurt niet zo gauw dat twee boeken, die toch vanuit een verschillende optiek en in andere periodes zijn geschreven, zoveel raakvlakken met elkaar hebben.

Manuel CHAVES NOGALES, *De slag om Madrid*, EPO: Berchem, 2015, 223 pp.
ISBN: 9789462670242

Sven TUYTENS & Rudi VAN DOORSLAER, *Israël Piet Akkerman, van Antwerpse vakbondsleider tot Spanjestrijder*, Algemene Centrale ABVV Antwerpen-Waasland, 2016, 173 pp. ISBN: 9789090296845

De slag om Madrid, in het begin van de Spaanse burgeroorlog, woedde van november 1936 tot februari 1937 en is de schakel tussen beide werken. Op 18 juli 1936 pleegde een groot deel van het leger een staatsgreep tegen de tweede Spaanse republiek. Maar op veel plaatsen, zoals in Madrid, Barcelona, Valencia en Bilbao, mislukte de coup. Daarop rukten de opstandige troepen op naar de hoofdstad om die alsnog in te nemen: vanuit het zuiden met generaal Franco en vanuit het noorden met generaal Mola. Het offensief van Mola liep echter vast door het hardnekkige verzet van de republikeinse troepen en van milities in de Sierra de Guadarrama, een bergketen ten noordwesten van Madrid. Het offensief van Franco, vanuit het zuiden via Extremadura, daarentegen verliep wel voorspoedig. Op 6 november stonden zijn troepen in de buitenwijken van Madrid. Premier Largo Caballero en zijn regering vluchtten naar Valencia en lieten de verdediging van de hoofdstad over aan generaal Miaja.

De strijd om de hoofdstad

Hier begint de Spaanse schrijver en journalist Manuel Chaves Nogales *De slag om Madrid*. In het boek laat de auteur, naast de wat oudere generaal Miaja, ook de bevolking van Madrid en de internationale brigades aan het woord. Chaves Nogales tekende het verhaal op in 1936, maar het verscheen pas twee jaar later in feuilletonvorm in het Mexicaanse tijdschrift *Sucesos para todos* en in Engelse vertaling in *The Evening Standard*. Generaal Miaja, een sabelvreter van de oude stempel die de republiek trouw bleef, stond voor een uiterst zware opdracht. Hij moest de hoofdstad verdedigen tegen een goedgetraind en door Duitsland en Italië gesteund leger. Zelf had hij niet meer dan 'een haastig in elkaar geflanst volksleger dat ongetwijfeld het meest

ordeloze ter wereld is; een leger waarin beschikken over militaire bekwaamheden als een misdaad wordt beschouwd.' (p. 7) Met uitgeputte, ongetrainde en zeer slecht bewapende manschappen kon het republikeinse legertje de zware aanvalsgolven op de universitaire campus niet tot staan brengen. Die dag werden er gelukkig verse troepen in de strijd geworpen: de veteranen van de internationale brigades. Chaves Nogales werpt hun flink wat lof toe: 'Velen van hun waren doorgewinterde soldaten uit de Eerste Wereldoorlog, vooral Duitse communisten van het Thälmanbataljon en Italiaanse anarchisten van het Garribaldibataljon. Die 3500 veteranen die als geen ander in open veld wisten te vechten, wierpen zich in het park Casa de Campo, bij de spoorwegbrug Puente de los Franceses en op de campus onbevreesd in de strijd en redden daardoor Madrid.' (p. 56) Maar dat ging ten koste van flink veel leed. 'Op de grasvelden waar vroeger de kinderen uit Madrid speelden, liggen nu de lijken van soldaten te rotten en het water van de irrigatiekanalen ziet rood van het bloed', schrijft oorlogsreporter Chaves Nogales (p. 120). Vooral de strijd om het strategisch hoger gelegen ziekenhuis kostte ontzettend veel mensenlevens: 'Verschanst tussen de puinhopen, wordt maand na maand de strijd om dat gigantische gebouw voortgezet dat eigenlijk was opgericht om het menselijk lijden te verlichten, maar dat langzaam boven de soldaten instort die het in een bunker en uiteindelijk in een pantheon van de Spaanse jeugd veranderen.' (p. 121) Spanningen waren er niet alleen omwille van de vijand, maar ook intern boterde het niet altijd, vooral niet tussen de anarchisten en de communisten. En daaruit heeft Franco, volgens Chaves Nogales, voordeel getrokken. De auteur brengt ook het geteisterde Madrileense volk in beeld: 'Aan het eind van de middag trokken door de straten van

Madrid de begrafenisstoeten achter een draagbaar met daarop een slechts door een laken bedekt lichaam dat zich onder de dunne stof duidelijk aftekende.’ (p. 92) Maar ondanks de gruwel van de bombardementen, die hun huizen vernielden, verloren de mensen toch hun typische, volkse humor niet. Het knallen van geweren, mitrailleurs en artillerie leek op het geluid van een pruttelende pan op het fornuis en noemden ze daarom hun dagelijkse ‘stoofpot’.

Een roman zonder fictie

De slag om Madrid is een heel bijzonder document dat – met veel vertraging – bij ons is geraakt dankzij de uitstekende vertaling van M. Vanderzee en de precieze duiding van zijn hand. Het is hoogst uitzonderlijk dat een auteur van binnenuit een caleidoscopische blik kan werpen op dergelijke oorlogsgebeurtenissen. Zeldzaam is ook dat hij dat doet zonder goedkope effecten, die de lezer makkelijk in het verhaal zouden trekken. Daarvoor moet je niet alleen journalist zijn, maar ook een uitstekende pen hebben en die had Chaves Nogales ongetwijfeld. De vertaler is dan ook – en zeer terecht – vol lof over de literaire kwaliteiten van deze tekst. Hij noemt *De slag om Madrid* ‘een roman zonder fictie’: door de ritmische resonantie van de oorlog in de taal, door de grote zakelijkheid van de stijl en de beelden, en door de treffende formuleringen die elke pathetiek en retoriek, overbodige versieringen en breedsprakigheid vermijden. Daarmee haalt de tekst zelfs het niveau van de Joods-Russische schrijver en oorlogscorrespondent Vasili Grossman, die in *Leven en lot* als bevoorrechte getuige onder meer het beleg van Stalingrad door de Duitse troepen beschrijft.

Manuel Chaves Nogales is zelf geen communist of anarchist. Hij beschrijft de slag om Madrid vanuit republikeins perspectief.

Toch blijft hij trouw aan de historische werkelijkheid. Wat hij schrijft, komt overeen met de inhoud van *De Spaanse burgeroorlog*, het standaardwerk van de Engelse historicus Hugh Thomas.

Piet Akkerman

Een ander pareltje is *Van Antwerpse vakbondsleider tot Spanjestrijder*, de biografie van Piet Israël Akkerman. Daarin komt de slag om Madrid pas later aan bod. Het eerste deel schetst de *coming of age* van migranten van de tweede generatie, die geprangd leefden tussen twee culturen. Op 22 juni 1913 werd Israël Akkerman geboren in Antwerpen als tweede zoon van de Poolse immigranten Jozef Akkerman en Bluma Klipper. Vader Akkerman wist zich, zoals zoveel Oost-Europese Joodse migranten, op te werken in de bloeiende diamantsector van Antwerpen. Zijn twee zonen – Emiel is vijf jaar ouder dan Israël – volgden vaders voorbeeld en werden ook diamantbewerkers. Onder invloed van hun marxistisch-zionistische jeugdbeweging ontpopten de beide broers zich tot jonge rebellen. Die evolutie ‘van Jood naar proletariër’ wordt mooi beschreven in het hoofdstuk met dezelfde titel: ‘Van de Joodse “straat”, van de Joodse Jiddische gemeenschap, zette Israël Akkerman de stap, via het communisme, naar de Belgische maatschappij.’ (p. 36)

De twee broers begonnen als diamantbewerkers op een ogenblik dat de diamantnijverheid in elkaar stortte door de economische crisis. Vooral de piepjonge Israël liet zich in dat milieu snel opmerken door zijn strijdbaarheid, wat hem vaak in botsing bracht met de leiding van de reformistische Algemene Diamantwerkersbond. Akkerman werd een notoire vertegenwoordiger van het communistisch strijdsyndicalisme en werd op zeer jonge leeftijd al stakingsleider. In die periode veranderde hij ook

zijn voornaam Israël in Piet. Daarmee bevestigde hij zijn evolutie van 'Joodse communistische Pool die in Antwerpen woonde' naar 'Antwerpse communist van Joodse origine'.

In de jaren 1930 maakte de strijd in Spanje bij velen sterke gevoelens los: 'De Spaanse burgeroorlog ontlokte in België bij voor- en tegenstanders van de republiek een golf van emotionele betrokkenheid die in intensiteit niet was benaderd door enig ander evenement na de Eerste Wereldoorlog.' (p. 99) Die aantrekkingskracht gold ook voor de gebroeders Akkerman. Op 17 oktober 1936 vertrok Emiel Akkerman, samen met een twintigtal Poolse en Hongaarse Joden uit Antwerpen, naar Spanje. Enkele weken later volgde ook Piet. De broers sloten zich aan bij het Frans-Belgische André Marty-bataljon, naar de Franse communist en bevelhebber van de internationale brigades in Albacete. Vanaf dat ogenblik sluit het boek over Piet Akkerman naadloos aan bij het werk van Chaves Nogales. Want ook de zonen Akkerman kwamen terecht in de slag om Madrid en namen er hun verantwoordelijkheid. Zonder enige militaire voorbereiding, zoals de meeste leden van de internationale brigades, verdedigden ze de hoofdstad met hand en tand. Het André Marty-bataljon 'dat meer leek op een gewapende bende dan op een georganiseerde eenheid' (p. 108) bereikte op 10 november 1936 het front. De dagen erna werd het betrokken bij de zware gevechten in de universiteitswijk, waarover ook Chaves Nogales uitvoerig schrijft. Emiel sneuvelde als eerste. Piet schreef 'om Miel te wreken' op de loop van zijn geweer en wierp zich nog verbeterer in de strijd. Door zijn charisma en leiderskwaliteiten bracht hij het in zeer korte tijd tot politiek commissaris. Niet voor lang. Op oudejaarsavond 1936 verliet het André Marty-bataljon het dorp Las Inviernas en viel voorbij de ruïne van de Ermita de San

Miguel in een hinderlaag. Piet Akkerman liep voorop. Hij werd door een kogel geraakt en kreeg vervolgens een bajonetsteek in de buik. Hij werd 23 jaar.

Inspiratiebron

Dit boek is een prachtige hommage aan een Vlaamse jongeman van Joodse afkomst die als gedreven communistische syndicalist naar Spanje trok om daar gewapenderhand het fascisme te bestrijden. De vaardige en erudiete pennen van Sven Tuytens en Rudi Van Doorslaer halen het jonge en bevlogen leven van Piet Akkerman uit de vergetelheid. De indringende en originele tekeningen van Jan Vanriet en de gestileerde lay-out met foto's uit het rijke archief van Amsab-ISG vullen het verhaal mooi aan.

Dit bijzondere boek is een uitgave van de Algemene Centrale-ABVV Antwerpen-Waasland, die hiermee, om het met de woorden van voorzitter Bruno Verlaeckt te zeggen, 'de consequente strijd lust en vastberadenheid van Piet Akkerman en zijn kameraden als inspiratiebron wil aanreiken voor vele generaties syndicalisten'. Toch blijkt uit Sven Tuytens' zoektocht naar Akkermans graf dat tachtig jaar na de feiten nog steeds geen enkel Spaans gemeentebestuur in de wijde omgeving bereid is om een herdenkingsbord voor hem te plaatsen. Spanje worstelt nog steeds met een onverwerkt verleden. De hommage aan Piet Akkerman maakt veel los. Niet alleen bij ons, maar zeker ook in Spanje.

Walter Lotens, auteur van een reeks boeken over 'bewegingen van onderuit': Latijns-Amerika, coöperaties, Elcker-Ik, buurt- en stadsontwikkeling, reizen, en 'de ontmoeting met de andere', van Borgerhout over Nicaragua tot Bolivia en Suriname. (www.walterlotens.net)